

সামাজিক শ্ৰেণী

সামাজিক শ্ৰেণী হৈছে এনে এক ধাৰণা যিয়ে সমাজৰ ভিতৰত ধন-সম্পত্তি, আয়, শিক্ষা, বৃত্তি, সামাজিক মৰ্যাদা আদি আৰ্থ-সামাজিক কাৰকৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি হোৱা স্তৰভিত্তিক বিভাজনক বুজায়। সমাজবিজ্ঞান বিশ্লেষণৰ ই এক মৌলিক দিশ, কিয়নো ই সমাজৰ গাঁথনি আৰু বিভিন্ন গোটৰ মাজত সম্পদ আৰু সুযোগৰ বিতৰণ বুজিবলৈ সহায় কৰে।

সমাজবিজ্ঞানত সামাজিক শ্ৰেণীৰ ধাৰণাটোৱে সমাজত একেধৰণৰ সামাজিক আৰু অৰ্থনৈতিক অৱস্থান থকা লোকৰ গোটক বুজায়। শ্ৰেণীক প্ৰায়ে সম্পদ, আয়, শিক্ষা, বৃত্তি আদিৰ বিতৰণৰ লগতে এই সম্পদসমূহৰ লগত জড়িত সামাজিক মৰ্যাদা আৰু ক্ষমতাৰ ভিত্তিত বুজা যায়।

সমাজবিজ্ঞানৰ সামাজিক শ্ৰেণী এটা মূল ধাৰণা কাৰণ ই আমাক সমাজসমূহ কেনেকৈ গঠন কৰা হয় আৰু ইয়াৰ ভিতৰত ব্যক্তিসকলৰ অৱস্থান কেনেকুৱা হয় সেই বিষয়ে বুজিবলৈ সহায় কৰে। ই শিক্ষা, স্বাস্থ্যসেৱা, গৃহ নিৰ্মাণ, আৰু নিয়োগৰ সুযোগ আদিৰ সুবিধাকে ধৰি বহুতো সামাজিক ফলাফলত প্ৰভাৱ পেলাব পাৰে।

সমাজবিজ্ঞানীসকলে সাধাৰণতে সামাজিক শ্ৰেণীক অন্যান্য ধৰণৰ সামাজিক স্তৰবিভাজনৰ সৈতে সম্পৰ্কিতভাৱে বিশ্লেষণ কৰে, যেনে জাতি, লিংগ আৰু জাতি। সামাজিক শ্ৰেণীয়ে সামাজিক জীৱনৰ অন্যান্য দিশ যেনে সংস্কৃতি, পৰিচয়, গতিশীলতাৰ সৈতে কেনেদৰে ছেদ কৰে, সেই বিষয়েও পৰীক্ষা কৰে। শ্ৰেণীৰ সমাজবিজ্ঞানসন্মত অৰ্থই সামাজিক আৰু অৰ্থনৈতিক কাৰকে ব্যক্তিৰ জীৱনৰ সম্ভাৱনা আৰু সুযোগৰ লগতে তেওঁলোকৰ সামাজিক সম্পৰ্ক আৰু পৰিচয়ৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰে।

শ্ৰেণীৰ সংজ্ঞা

সামাজিক শ্ৰেণী হৈছে এক জটিল আৰু বহুমুখী ধাৰণা যিয়ে সমগ্ৰ বিশ্বৰ সমাজ গঠনত উল্লেখযোগ্য ভূমিকা পালন কৰে। তাত্ত্বিক দৃষ্টিভঙ্গী আৰু অনুশাসনৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰি সামাজিক শ্ৰেণীৰ সংজ্ঞা ভিন্ন হ'লেও সাধাৰণতে ইয়াৰ দ্বাৰা এনে এক গোটক বুজোৱা হয় যিসকলৰ সম্পদ, আয়, শিক্ষা, বৃত্তি বা সমাজত সামাজিক মৰ্যাদাৰ একে মাত্ৰা থাকে। শ্ৰেণীয়ে প্ৰায়ে ব্যক্তিৰ সুযোগ, জীৱনৰ সম্ভাৱনা আৰু সম্পদৰ প্ৰৱেশ নিৰ্ধাৰণ কৰে আৰু ই তেওঁলোকৰ মূল্যবোধ, বিশ্বাস আৰু আচৰণত প্ৰভাৱ পেলাব পাৰে। সমাজৰ ভিতৰত সামাজিক স্তৰীয়কৰণ, বৈষম্য, আৰু ক্ষমতাৰ গতিশীলতা বিশ্লেষণৰ বাবে সামাজিক শ্ৰেণী বুজাটো অতি গুৰুত্বপূৰ্ণ।

১) **কাৰ্ল মাৰ্ক্স:** উৎপাদনৰ মাধ্যমৰ সৈতে সম্পৰ্কৰ ভিত্তিত মাৰ্ক্সে শ্ৰেণীৰ সংজ্ঞা দিছিল। তেওঁ যুক্তি দিছিল যে সমাজখন প্ৰধানকৈ দুটা শ্ৰেণীত বিভক্ত: উৎপাদনৰ মাধ্যমৰ মালিক বুৰ্জোৱা শ্ৰেণী আৰু বুৰ্জোৱা শ্ৰেণীৰ হাতত নিজৰ শ্ৰম বিক্ৰী কৰা সৰ্বহাৰা শ্ৰেণী।

২) **মেক্স ৰেবাৰ:** ৰেবাৰৰ শ্ৰেণীৰ সংজ্ঞা মাৰ্ক্সতকৈ বহুমাত্রিক আছিল। তেওঁ শ্ৰেণীক এনে এক গোট বুলি সংজ্ঞায়িত কৰিছিল যিসকলৰ অৰ্থনৈতিক পৰিস্থিতি আৰু জীৱনৰ সম্ভাৱনা একে। ৰেবাৰে শ্ৰেণী সংজ্ঞায়িত কৰাত মৰ্যাদা আৰু ক্ষমতাৰ গুৰুত্বৰ ওপৰতো গুৰুত্ব আৰোপ কৰিছিল।

৩) **ইমাইল দুৰখেইম:** দুৰখেইমে শ্ৰেণীক সমাজত শ্ৰম বিভাজনৰ প্ৰতিফলন হিচাপে লক্ষ্য কৰিছিল। তেওঁ যুক্তি দিছিল যে বিভিন্ন শ্ৰেণীয়ে অৰ্থনীতি আৰু সমাজত বিভিন্ন কাৰ্য্য সম্পাদন কৰি সামাজিক সংহতিত অৰিহণা যোগায়।

৪) **টেলকট পাৰ্ছনছ:** পাৰ্ছনে সামাজিক স্তৰীয়কৰণৰ ক্ষেত্ৰত শ্ৰেণীৰ সংজ্ঞা দিছিল, বিভিন্ন শ্ৰেণীৰ সম্পদ আৰু সুযোগৰ সুবিধাৰ বিভিন্ন স্তৰ আছিল। তেওঁ শ্ৰেণী গাঁথনি গঢ় দিয়াত সামাজিক গতিশীলতাৰ ভূমিকাৰ ওপৰতো গুৰুত্ব আৰোপ কৰে।

৬) **পিয়েৰ বৰ্ডিউ:** বোৰ্ডিউৰ শ্ৰেণীৰ সংজ্ঞাত অৰ্থনৈতিক পুঁজিৰ উপৰিও সাংস্কৃতিক আৰু প্ৰতীকী পুঁজিৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰা হৈছিল। তেওঁ যুক্তি দিছিল যে সামাজিক শ্ৰেণী কেৱল বস্তুগত সম্পদৰ বিষয়ে নহয় বৰঞ্চ সমাজত বিভিন্ন ধৰণৰ পুঁজিৰ নেভিগেট আৰু লাভ কৰাৰ ক্ষমতাও।

৭) **এন্থনী গিডেন্স:** গিডেন্সে সামাজিক গাঁথনিত ব্যক্তি আৰু গোটক ইজনে সিজনৰ সম্পৰ্কত কিদৰে স্থান লাভ কৰে তাৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰি সামাজিক সম্পৰ্কৰ ক্ষেত্ৰত শ্ৰেণীৰ সংজ্ঞা দিছিল। তেওঁ শ্ৰেণী পৰিচয় আৰু ফলাফল গঢ় দিয়াত এজেন্সীৰ ভূমিকাৰ ওপৰতো আলোকপাত কৰে।

এই সংজ্ঞাসমূহে সামাজিক শ্ৰেণীৰ বহুমাত্রিক প্ৰকৃতিক উজ্জ্বল কৰি তোলে, যিয়ে অৰ্থনৈতিক, সামাজিক, সাংস্কৃতিক আৰু প্ৰতীকী মাত্ৰাসমূহক সামৰি লৈছে। মাৰ্ক্সবাদী, ৰেবেৰিয়ান, কাৰ্য্যকৰীতাবাদী, উত্তৰ-গাঁথনিবাদী দৃষ্টিভংগীকে ধৰি সমাজত শ্ৰেণীৰ ভূমিকা সম্পৰ্কে বিভিন্ন তাত্ত্বিক দৃষ্টিভংগীও প্ৰতিফলিত কৰে।

সামাজিক শ্ৰেণীৰ মূল বৈশিষ্ট্য

সামাজিক শ্ৰেণী হৈছে এনে এক ধাৰণা যিয়ে কেইবাটাও মূল বৈশিষ্ট্য সামৰি লয় যিয়ে সমাজৰ ভিতৰত বিভিন্ন স্তৰক সংজ্ঞায়িত আৰু পৃথক কৰাত সহায় কৰে। সামাজিক শ্ৰেণীৰ কিছুমান মূল বৈশিষ্ট্য হল-

১) অর্থনৈতিক অৱস্থান: সামাজিক শ্ৰেণীৰ অন্যতম প্ৰধান বৈশিষ্ট্য হ'ল ব্যক্তি বা গোটৰ অর্থনৈতিক অৱস্থা, য'ত তেওঁলোকৰ ধন-সম্পত্তি, আয়, সম্পদৰ সুবিধা আদি অন্তৰ্ভুক্ত। উচ্চ সামাজিক শ্ৰেণীৰ লোকসকলৰ সাধাৰণতে নিম্ন শ্ৰেণীৰ লোকসকলতকৈ অধিক অর্থনৈতিক সম্পদ আৰু সুযোগ থাকে।

২) বৃত্তি: বৃত্তিক প্ৰায়ে সামাজিক শ্ৰেণীৰ পৰিমাণ হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰা হয়, কিয়নো ই কেৱল অর্থনৈতিক অৱস্থাই নহয়, সামাজিক স্থান আৰু প্ৰতিপত্তিও প্ৰতিফলিত কৰে। কিছুমান বৃত্তি নিৰ্দিষ্ট সামাজিক শ্ৰেণীৰ সৈতে জড়িত আৰু শ্ৰেণীৰ মাজত গতিশীলতা প্ৰায়ে বৃত্তিগত মৰ্যাদাৰ দ্বাৰা প্ৰভাৱিত হয়।

৩) শিক্ষা: শিক্ষা সামাজিক শ্ৰেণীৰ সৈতে ওতঃপ্ৰোতভাৱে জড়িত, কিয়নো গুণগত শিক্ষাৰ সুবিধাই ব্যক্তিৰ অর্থনৈতিক সম্ভাৱনা আৰু সামাজিক গতিশীলতাত যথেষ্ট প্ৰভাৱ পেলাব পাৰে। উচ্চ সামাজিক শ্ৰেণীয়ে শৈক্ষিক সুযোগ আৰু সম্পদৰ অধিক সুবিধা লাভ কৰাৰ প্ৰৱণতা থাকে।

৪) জীৱনশৈলী আৰু খৰচৰ ধৰণ: সামাজিক শ্ৰেণীয়ে প্ৰায়ে ব্যক্তিৰ জীৱনশৈলীক প্ৰভাৱিত কৰে, য'ত তেওঁলোকৰ ঘৰ-দুৱাৰ, কাপোৰ-কানি, অবসৰৰ কাম-কাজ, ব্যৱহাৰৰ ধৰণ আদি অন্তৰ্ভুক্ত। বিভিন্ন সামাজিক শ্ৰেণীৰ সুকীয়া সাংস্কৃতিক পছন্দ আৰু ৰুচি থাকিব পাৰে।

৫) সামাজিক মৰ্যাদা আৰু প্ৰতিপত্তি: সমাজৰ ভিতৰত সামাজিক মৰ্যাদা আৰু প্ৰতিপত্তিৰ লগতো সামাজিক শ্ৰেণী জড়িত হৈ থাকে। উচ্চ সামাজিক শ্ৰেণীয়ে নিম্ন শ্ৰেণীৰ তুলনাত প্ৰায়ে অধিক সামাজিক স্থান, সন্মান আৰু প্ৰভাৱ লাভ কৰে।

৬) ক্ষমতা আৰু প্ৰভাৱৰ প্ৰৱেশ: সামাজিক শ্ৰেণীয়ে কোনো ব্যক্তি বা গোটৰ ৰাজনৈতিক ক্ষমতা, সিদ্ধান্ত গ্ৰহণ প্ৰক্ৰিয়া আৰু সামাজিক নেটৱৰ্কৰ সুবিধাও নিৰ্ধাৰণ কৰিব পাৰে। সমাজৰ প্ৰতিষ্ঠান আৰু নীতিৰ ওপৰত উচ্চ সামাজিক শ্ৰেণীৰ প্ৰভাৱ বেছি হ'ব পাৰে।

৭) সামাজিক গতিশীলতা: সামাজিক শ্ৰেণী সদায় কঠিন নহয়, আৰু সমাজত বিভিন্ন মাত্ৰাৰ সামাজিক গতিশীলতা প্ৰদৰ্শন হ'ব পাৰে, যাৰ ফলত ব্যক্তিয়ে শিক্ষা, বৃত্তি, অর্থনৈতিক সফলতা আদি কাৰকৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি বিভিন্ন সামাজিক শ্ৰেণীৰ মাজত চলাচল কৰিব পাৰে।

সমাজৰ ভিতৰত অসমতা, সামাজিক স্তৰীয়কৰণ আৰু গতিশীলতাৰ আৰ্হি বিশ্লেষণৰ বাবে সামাজিক শ্ৰেণীৰ এই মূল বৈশিষ্ট্যসমূহ বুজাটো অতি প্ৰয়োজনীয়।

শ্ৰেণী গঠন

সম্পদ, আয়, বৃত্তি, সামাজিক মৰ্যাদা আদি কাৰকৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি সমাজৰ ভিতৰত সামাজিক শ্ৰেণীসমূহৰ স্তৰভিত্তিক ব্যৱস্থাক শ্ৰেণী গঠন বুলি কোৱা হয়। ই সমাজৰ সংগঠনক সুকীয়া স্তৰ বা স্তৰত প্ৰতিফলিত কৰে, প্ৰতিটো শ্ৰেণীৰ নিজস্ব বৈশিষ্ট্য, সুযোগ আৰু প্ৰত্যাহ্বান থাকে। সমাজ এখনৰ শ্ৰেণী গঠনে ব্যক্তিৰ জীৱনৰ সম্ভাৱনা, সম্পদৰ সুবিধা, আৰু সামাজিক গতিশীলতাৰ ওপৰত উল্লেখযোগ্য প্ৰভাৱ পেলাব পাৰে।

শ্ৰেণী গঠনৰ মূল দিশসমূহ হল-

১) সামাজিক শ্ৰেণী: সমাজক সাধাৰণতে বিভিন্ন সামাজিক শ্ৰেণীত ভাগ কৰা হয়, যেনে উচ্চ শ্ৰেণী, মধ্যবিত্ত শ্ৰেণী আৰু নিম্ন শ্ৰেণী। এই শ্ৰেণীসমূহক আয়, ধন, শিক্ষা, বৃত্তি আদি কাৰকৰ দ্বাৰা পৃথক কৰা হয়। প্ৰতিটো শ্ৰেণীৰ নিজস্ব সামাজিক নীতি-নিয়ম, মূল্যবোধ আৰু জীৱনশৈলী থাকে।

২) শ্ৰেণী গতিশীলতা: শ্ৰেণী গতিশীলতা বুলিলে ব্যক্তিৰ সামাজিক শ্ৰেণীৰ মাজত চলাচল কৰাৰ ক্ষমতাক বুজোৱা হয়। সমাজৰ গতিশীলতাৰ মাত্ৰা বিভিন্ন হ'ব পাৰে, গতিশীলতা তুলনামূলকভাৱে সহজ হোৱা মুকলি ব্যৱস্থাৰ পৰা আৰম্ভ কৰি শ্ৰেণীৰ মাজত চলাচল কৰাটো কঠিন বন্ধ ব্যৱস্থালৈকে।

৩) শ্ৰেণী সংঘাত: শ্ৰেণী গঠনে বিভিন্ন সামাজিক শ্ৰেণীৰ মাজত সংঘাতৰ সৃষ্টি কৰিব পাৰে, বিশেষকৈ যেতিয়া ধন, ক্ষমতা আৰু সম্পদৰ সুবিধাৰ ক্ষেত্ৰত যথেষ্ট বৈষম্য থাকে। উদাহৰণস্বৰূপে মাৰ্ক্সবাদী তত্ত্বই ইতিহাসক বুজোৱা শ্ৰেণী (পুঁজিবাদী শ্ৰেণী) আৰু সৰ্বহাৰা (শ্ৰমিক শ্ৰেণী)ৰ মাজত হোৱা শ্ৰেণী সংগ্ৰামৰ শৃংখলা হিচাপে লয়।

৪) বৈষম্য: শ্ৰেণী গাঁথনি প্ৰায়ে ধন-সম্পত্তি, আয় আৰু সুযোগৰ বৈষম্যৰ সৈতে জড়িত। উচ্চ শ্ৰেণীৰ লোকসকলে সাধাৰণতে সম্পদ আৰু সুযোগৰ অধিক সুবিধা লাভ কৰে, আনহাতে নিম্ন শ্ৰেণীয়ে সামাজিক উন্নতিৰ ক্ষেত্ৰত বাধাৰ সন্মুখীন হ'ব পাৰে।

৫) সামাজিক স্তৰবিন্যাস: শ্ৰেণী গাঁথনি সামাজিক স্তৰীয়কৰণৰ এক গুৰুত্বপূৰ্ণ উপাদান, যিয়ে সমাজৰ ব্যক্তি আৰু গোটৰ স্তৰভিত্তিক ব্যৱস্থাক বুজায়। সামাজিক স্তৰবিভাজন শ্ৰেণী, জাতি, লিংগ, জাতি আদি কাৰকৰ দ্বাৰা প্ৰভাৱিত হয়।

৬) সাংস্কৃতিক পুঁজি: শ্ৰেণী গঠনে ব্যক্তিৰ সাংস্কৃতিক পুঁজিৰ প্ৰৱেশত প্ৰভাৱ পেলাব পাৰে, যিয়ে সমাজত মূল্যবান জ্ঞান, দক্ষতা আৰু সাংস্কৃতিক অভিজ্ঞতাক বুজায়। উচ্চ শ্ৰেণীৰ লোকসকলে সাংস্কৃতিক পুঁজিৰ অধিক সুবিধা লাভ কৰিব পাৰে, যাৰ ফলত তেওঁলোকে শিক্ষা, নিয়োগ আৰু সামাজিক যোগাযোগৰ ক্ষেত্ৰত সুবিধা লাভ কৰিব পাৰে।

সমাজৰ ভিতৰত বৈষম্য, সামাজিক গতিশীলতা আৰু সামাজিক পৰিৱৰ্তনৰ আৰ্হি বিশ্লেষণৰ বাবে শ্ৰেণী গাঁথনি বুজাটো অতি প্ৰয়োজনীয়। ই আমাক সামাজিক ন্যায়, সমতা, আৰু অন্তৰ্ভুক্তিৰ বিষয়সমূহ চিনাক্ত আৰু সমাধান কৰাত সহায় কৰিব পাৰে।

সামাজিক শ্ৰেণীৰ প্ৰকাৰ

সমাজ আৰু প্ৰসংগ অনুসৰি সামাজিক শ্ৰেণীসমূহৰ ভিন্নতা থাকিব পাৰে, কিন্তু সাধাৰণতে ইয়াৰ ভিতৰত আছে:

১) **উচ্চ শ্ৰেণী:** উচ্চ শ্ৰেণীত সাধাৰণতে উল্লেখযোগ্য ধন-সম্পত্তি, প্ৰায়ে উত্তৰাধিকাৰী সূত্ৰে পোৱা আৰু উচ্চ সামাজিক মৰ্যাদা থকা ব্যক্তি আৰু পৰিয়াল থাকে। তেওঁলোকে সমাজত ক্ষমতা আৰু প্ৰভাৱৰ পদবী লাভ কৰিব পাৰে আৰু একচেটিয়া নেটৱৰ্ক আৰু সম্পদৰ সুবিধা লাভ কৰিব পাৰে।

২) **মধ্যবিত্ত শ্ৰেণী:** বহু সমাজত মধ্যবিত্ত শ্ৰেণীক প্ৰায়ে "গড়" বা "স্বাভাৱিক" শ্ৰেণী বুলি গণ্য কৰা হয়। ইয়াত এনে পেছাদাৰী, পৰিচালক, আৰু বগা কলাৰৰ শ্ৰমিকসকলক অন্তৰ্ভুক্ত কৰা হৈছে যিসকলৰ জীৱন ধাৰণৰ মানদণ্ড আৰামদায়ক যদিও উচ্চ শ্ৰেণীৰ তুলনাত তেওঁলোকৰ যথেষ্ট ধন বা সামাজিক মৰ্যাদা নাথাকিবও পাৰে।

৩) **শ্ৰমিক শ্ৰেণী:** শ্ৰমিক শ্ৰেণীত ব্লু কলাৰ শ্ৰমিক, হাতৰ শ্ৰমিক, আৰু শাৰীৰিক বা হাতৰ শ্ৰমৰ দ্বাৰা জীৱিকা নিৰ্বাহ কৰা আনসকলো অন্তৰ্ভুক্ত। মধ্যবিত্ত শ্ৰেণীতকৈ কম আয় আৰু চাকৰিৰ নিৰাপত্তা কম হ'ব পাৰে কিন্তু দৰিদ্ৰতাত নাই।

৪) **নিম্ন শ্ৰেণী:** নিম্ন শ্ৰেণীত এনে ব্যক্তি আৰু পৰিয়াল অন্তৰ্ভুক্ত কৰা হয় যিয়ে নিজৰ মৌলিক প্ৰয়োজনীয়তা যেনে খাদ্য, গৃহ, স্বাস্থ্যসেৱা পূৰণৰ বাবে সংগ্ৰাম কৰিব পাৰে। তেওঁলোকৰ শিক্ষা আৰু চাকৰিৰ সুযোগ প্ৰায়ে সীমিত হয় আৰু চৰকাৰী সাহায্যৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰিব পাৰে।

৫) **আনডাৰক্লাছ:** আণ্ডাৰক্লাছ বুলিলে সমাজৰ আটাইতকৈ বঞ্চিত আৰু প্ৰান্তীয় সদস্যসকলক বুজোৱা হয়, যিসকলে প্ৰায়ে চৰম দৰিদ্ৰতাত জীৱন কটায় আৰু সামাজিক আৰু অৰ্থনৈতিক উন্নতিৰ ক্ষেত্ৰত একাধিক বাধাৰ সন্মুখীন হয়। তেওঁলোক গৃহহীন, নিবনুৱা বা জড়িত হ'ব পাৰে অবৈধ কাৰ্যকলাপ।

এই শ্ৰেণীসমূহ সদায় কঠিন নহয়, আৰু ব্যক্তিসকলে সময়ৰ লগে লগে শ্ৰেণীৰ মাজত স্থানান্তৰিত হ'ব পাৰে। ইয়াৰ উপৰিও বিভিন্ন সমাজৰ অনন্য সামাজিক, অৰ্থনৈতিক আৰু সাংস্কৃতিক কাৰকৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি বিভিন্ন শ্ৰেণী গঠন থাকিব পাৰে।

সামাজিক শ্ৰেণীৰ গতিশীলতা আৰু বৈষম্য

সামাজিক গতিশীলতা বুলিলে ব্যক্তি বা গোটৰ এটা সামাজিক শ্ৰেণীৰ পৰা আন এটা শ্ৰেণীলৈ যোৱাৰ কথা বুজোৱা হয়। ই ওপৰলৈ, তললৈ বা অনুভূমিক হ'ব পাৰে আৰু ই শিক্ষা, বৃত্তি, আয়, সামাজিক নেটৱৰ্ক আদি বিভিন্ন কাৰকৰ দ্বাৰা প্ৰভাৱিত হয়। সামাজিক গতিশীলতা গুৰুত্বপূৰ্ণ কাৰণ ই এখন সমাজৰ সামাজিক গাঁথনিৰ মুকলি বা কঠিনতাৰ মাত্ৰা সূচাব পাৰে।

সামাজিক শ্ৰেণীৰ মাজত বৈষম্যই বিভিন্ন সামাজিক গোটৰ মাজত সম্পদ, সুযোগ আৰু বিশেষাধিকাৰৰ অসমান বিতৰণক বুজায়। এই বৈষম্য বিভিন্ন ৰূপত প্ৰকাশ পাব পাৰে, যত অৰ্থনৈতিক বৈষম্য (যেনে আয় আৰু ধনৰ বৈষম্য), শৈক্ষিক বৈষম্য (শিক্ষা আৰু শিক্ষাৰ ফলাফলৰ অসমান সুবিধা), আৰু স্বাস্থ্যৰ বৈষম্য (স্বাস্থ্যসেৱা আৰু স্বাস্থ্যৰ ফলাফলৰ অসমান সুবিধা) আদি।

গতিশীলতা আৰু বৈষম্যৰ মাজৰ সম্পৰ্ক জটিল। এফালে সামাজিক গতিশীলতাই ব্যক্তিক নিজৰ প্ৰচেষ্টাৰ জৰিয়তে নিজৰ আৰ্থ-সামাজিক মৰ্যাদা উন্নত কৰিবলৈ অনুমতি দি বৈষম্য হ্রাস কৰাত সহায় কৰিব পাৰে। কিন্তু সামাজিক পটভূমি, শিক্ষা, বৈষম্য আদি কাৰকৰ বাবে গতিশীলতা প্ৰায়ে সীমিত হৈ থাকে, যিয়ে বৈষম্যক স্থায়ী কৰি ৰাখিব পাৰে। ইয়াৰ উপৰিও উচ্চ মাত্ৰাৰ বৈষম্যই বঞ্চিত গোটসমূহৰ বাবে ওপৰলৈ গতিশীলতাৰ ক্ষেত্ৰত বাধাৰ সৃষ্টি কৰি সামাজিক গতিশীলতাত বাধাৰ সৃষ্টি কৰিব পাৰে।

এই সমস্যাসমূহৰ সমাধানৰ বাবে সমাজসমূহে এনে নীতি ৰূপায়ণ কৰিব পাৰে যিয়ে সকলো ব্যক্তিৰ বাবে সম সুযোগৰ প্ৰসাৰ ঘটাব পাৰে, তেওঁলোকৰ সামাজিক পটভূমি যিয়েই নহওক কিয়। ইয়াৰ ভিতৰত শিক্ষা আৰু প্ৰশিক্ষণ কাৰ্যসূচীত বিনিয়োগ কৰা, প্ৰগতিশীল কৰ নীতি ৰূপায়ণ কৰা, আৰু নিযুক্তি আৰু পদোন্নতিৰ পদ্ধতিত বৈষম্য আৰু পক্ষপাতিত্বৰ সমাধান কৰা আদি অন্তৰ্ভুক্ত হ'ব পাৰে। সামাজিক গতিশীলতাৰ বাধা হ্ৰাস কৰি আৰু বৈষম্য দূৰ কৰি সমাজসমূহে অধিক ন্যায্য আৰু সৰ্বাংগীন সামাজিক গাঁথনি সৃষ্টি কৰিব পাৰে।

জাতি আৰু শ্ৰেণীৰ মাজত পাৰ্থক্য

জাতি আৰু শ্ৰেণী হৈছে সামাজিক স্তৰীয়কৰণৰ দুটা সুকীয়া ব্যৱস্থা, প্ৰত্যেকৰে নিজস্ব বৈশিষ্ট্য আৰু প্ৰভাৱ আছে। ইহঁতৰ মাজৰ পাৰ্থক্যৰ বিষয়ে বিশদভাৱে উল্লেখ কৰা হ'ল:

১) স্তৰীয়কৰণৰ ভিত্তি:

- জাতিঃ জাতি জন্মৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি গঢ় লৈ উঠে আৰু ইয়াক আৰোপ কৰা হয়, অৰ্থাৎ ব্যক্তিসকলে এটা নিৰ্দিষ্ট জাতিত জন্মগ্ৰহণ কৰে আৰু ইয়াক সলনি কৰিব নোৱাৰে। ই এক বংশগত ব্যৱস্থা য'ত সামাজিক মৰ্যাদা নিজৰ পিতৃ-মাতৃৰ জাতিৰ দ্বাৰা নিৰ্ধাৰিত হয়।
- শ্ৰেণীঃ ধন-সম্পত্তি, আয়, বৃত্তি আদি অৰ্থনৈতিক কাৰকৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি শ্ৰেণী গঠন কৰা হয়। ইয়াক আৰোপ কৰাতকৈ অধিক সাফল্য বুলি গণ্য কৰা হয়, কিয়নো ব্যক্তিয়ে নিজৰ প্ৰচেষ্টা, শিক্ষা আৰু কেৰিয়াৰৰ পছন্দৰ জৰিয়তে নিজৰ শ্ৰেণীৰ অৱস্থান সলনি কৰিব পাৰে।

২/ সামাজিক গতিশীলতা:

- জাতিঃ পৰম্পৰাগতভাৱে জাতিৰ লগত সামাজিক গতিশীলতা কম বা একেবাৰেই জড়িত নহয়। ব্যক্তিসকলে গোটেই জীৱন একে জাতিতে থাকিব বুলি আশা কৰা হয়, আৰু জাতিৰ মাজত চলাচল বিৰল।
- শ্ৰেণীঃ শ্ৰেণীয়ে অধিক সামাজিক গতিশীলতাৰ অনুমতি দিয়ে। গতিশীলতাৰ ক্ষেত্ৰত বাধা আছে, যেনে শিক্ষা আৰু অৰ্থনৈতিক সম্পদৰ সুবিধা, ব্যক্তিসকলে নিজৰ কৃতিত্ব আৰু পৰিস্থিতিৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি শ্ৰেণী স্তৰৰ ওপৰলৈ বা তললৈ যাব পাৰে।

৩/ বৃত্তিগত বিশেষজ্ঞতা:

- জাতিঃ জাতি প্ৰায়ে নিৰ্দিষ্ট বৃত্তিৰ সৈতে জড়িত, কিছুমান বিশেষ জাতি পৰম্পৰাগতভাৱে বিশেষ ধৰণৰ কামৰ সৈতে জড়িত। জাতিৰ ভিতৰত বৃত্তিগত গতিশীলতা সীমিত।
- শ্ৰেণীঃ শ্ৰেণী নিৰ্দিষ্ট বৃত্তিৰ লগত জড়িত নহয়। বিভিন্ন শ্ৰেণীৰ ব্যক্তিয়ে নিজৰ দক্ষতা, শিক্ষা আৰু আগ্ৰহৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি বহুতো বৃত্তি কৰিব পাৰে।

৪/ সামাজিক পাৰম্পৰিক ক্ৰিয়া-কলাপ:

• জাতি: জাতিয়ে প্ৰায়ে সামাজিক যোগাযোগৰ নিৰ্দেশ দিয়ে, জাতিগত সম্পৰ্কৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি বিবাহ, খাদ্য গ্ৰহণ, আৰু সামাজিক যোগাযোগৰ সম্পৰ্কে নিয়ম থাকে। বিভিন্ন জাতিৰ মাজত সামাজিক সংস্পৰ্শত প্ৰায়ে বাধা আৰোপ কৰা হয়।

• শ্ৰেণী: শ্ৰেণীয়ে সামাজিক পাৰস্পৰিক ক্ৰিয়া-কলাপক কিছু পৰিমাণে প্ৰভাৱিত কৰিব পাৰে যদিও, যেনে ভাগ-বতৰা কৰা আগ্ৰহ আৰু জীৱনশৈলীৰ জৰিয়তে, সাধাৰণতে বিভিন্ন শ্ৰেণীৰ মাজত সামাজিক পাৰস্পৰিক ক্ৰিয়া-কলাপ নিয়ন্ত্ৰণ কৰা আনুষ্ঠানিক নিয়ম কম।

৫/ স্তৰ আৰু সমতা:

• জাতি: জাতিৰ বৈশিষ্ট্য হৈছে কঠিন স্তৰ, বিভিন্ন জাতিৰ স্থান সামাজিক মৰ্যাদাৰ নিৰ্দিষ্ট ক্ৰমত। প্ৰায়ে জাতিৰ মাজত বৈষম্য আৰু স্তৰবিন্যাসৰ ভাৱ।

• শ্ৰেণী: শ্ৰেণীত স্তৰবৃত্তও জড়িত হৈ থাকে, কিন্তু ই অধিক তৰল আৰু অৰ্থনৈতিক কাৰকৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি গঢ় লৈ উঠে। সাধাৰণতে শ্ৰেণী ব্যৱস্থাৰ ভিতৰত সুযোগৰ সমতাৰ ওপৰত অধিক গুৰুত্ব দিয়া হয়।

৬/ সামাজিক অৱস্থা:

• জাতি: জাতিয়ে জন্মৰ পৰাই মানুহৰ সামাজিক মৰ্যাদা নিৰ্ধাৰণ কৰে আৰু এই মৰ্যাদা প্ৰায়ে সামাজিক আৰু সাংস্কৃতিক প্ৰথাৰ গভীৰভাৱে শিপাই থাকে। বিবাহ, শিক্ষা, সামাজিক স্থানকে ধৰি জীৱনৰ বিভিন্ন দিশত ই প্ৰভাৱ পেলাব পাৰে।

• শ্ৰেণী: শ্ৰেণীয়ে সামাজিক মৰ্যাদাতো প্ৰভাৱ পেলায়, কিন্তু ই অৰ্থনৈতিক অৱস্থা আৰু জীৱনশৈলীৰ সৈতে অধিক জড়িত। শ্ৰেণীয়ে সম্পদ আৰু সুযোগৰ প্ৰৱেশত প্ৰভাৱ পেলাব পাৰে যদিও জাতিৰ দৰে ইয়াৰ সাংস্কৃতিক আৰু সামাজিক তাৎপৰ্য্যৰ মাত্ৰা নাথাকিবও পাৰে।

সামৰণিত ক'বলৈ গ'লে জাতি আৰু শ্ৰেণী দুয়োটা সামাজিক স্তৰীয়কৰণৰ ব্যৱস্থা হলেও ইয়াৰ ভিত্তি, গতিশীলতা, বৃত্তিগত বিশেষজ্ঞতা, সামাজিক পাৰস্পৰিক ক্ৰিয়া-কলাপ, স্তৰবৃত্ত, আৰু সামাজিক মৰ্যাদাৰ ওপৰত প্ৰভাৱ।

উপসংহাৰ

সামৰণিত কব পাৰি যে শ্ৰেণীৰ সমাজবিজ্ঞানসন্মত বুজাবুজি জটিল আৰু বহুমুখী, ই অৰ্থনৈতিক, সামাজিক আৰু সাংস্কৃতিক মাত্ৰাসমূহক সামৰি লৈছে। শ্ৰেণী কেৱল আয় বা বৃত্তিৰ কথা নহয়; ইয়াৰ লগতে ক্ষমতা, বিশেষাধিকাৰ আৰু সম্পদৰ প্ৰৱেশৰ বিষয়েও কোৱা হৈছে। সমাজবিজ্ঞানীসকলে দীৰ্ঘদিন ধৰি শ্ৰেণীৰ প্ৰকৃতি আৰু সমাজৰ ওপৰত ইয়াৰ প্ৰভাৱৰ ওপৰত বিতৰ্ক কৰি আহিছে, কিছুমানে অৰ্থনৈতিক বৈষম্যৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰিছে আৰু আন কিছুমানে শ্ৰেণী পৰিচয়ৰ সাংস্কৃতিক আৰু সামাজিক দিশসমূহৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰিছে। এই বিতৰ্কসমূহৰ মাজতো এক সাধাৰণ একমত আছে যে ব্যক্তিৰ জীৱনৰ সম্ভাৱনা আৰু সুযোগ গঢ় দিয়াত শ্ৰেণীয়ে উল্লেখযোগ্য ভূমিকা পালন কৰে। সমাজত বৈষম্য আৰু সামাজিক ন্যায়ৰ বিষয়সমূহ সমাধানৰ বাবে শ্ৰেণী গতিশীলতাক বুজাটো অতি প্ৰয়োজনীয়।